

Л. Горчаков

ПРАКТИЧНІ ПОТРЕБИ СЬОГОДЕННЯ У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРОБЛЕМИ КОРЕЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні передбачає активну участь громадян, у тому числі, молодого покоління. В наші дні молодь повинна бути орієнтована на виконання політичних, загальнодержавних справ, можливість вирішувати і свої завдання, повинна бути в постійному пошуку, будувати свою сім'ю, творити свою долю, дбати про рівень політичної культури та громадянського статусу. Про важливість участі молоді у процесах державотворення та національного розвитку наголошувало багато вітчизняних та зарубіжних вчених, мислителів та державних діячів. Так видатний український вчений та державотворець М. Грушевський називав одним з головних завдань національного відродження України виховання молодого покоління, національної інтелігенції як творчого начала, рушія духовного поступу. Вчений наголошував, що молодь – це майбутнє нації і саме їй належить вирішальна роль у справі духовного оновлення нації, привнесення в українське життя інтелігентності, принциповості, ідейності. Коли молодь “... сильна, жива, енергійна, криє в собі задатки будучої плідної й творчої діяльності – вона мусить до певної міри виколуватися з старих протертих, проїжджених доріг”, підкреслював М. Грушевський [1]. Як живе сучасна молодь? Що зараз для неї важливо? Чого вона прагне? Саме такі питання постають перед сучасними психологами, політологами, соціологами, публіцистами, які займаються вивченням життя молодого покоління.

То ж мета цієї статті – проаналізувати орієнтації, інтереси, турботи і прагнення сьогodнішньої української молоді, яка невдовзі визначатиме обличчя нашої країни.

КОРЕЛЯЦІЯ (лат. *correlatio* – взаємозв'язок) – поняття, що відображає наявність зв'язку між явищами, процесами, що характеризують їх.

Сьогodні, в умовах відсутності чітко окреслених ціннісних орієнтирів, сучасне суспільство переживає духовну кризу, яка, в першу чергу, позначається на стані моральної свідомості молоді. Плюралістичний підхід загальної культури та сучасної філософської думки, що ставить головні акценти на прагматичні, гедоністичні та економічні цінності (матеріальний комфорт, гроші, розваги, “крутизна” тощо), небезпечним чином впливає на становлення особистості юнацтва та підлітків. Цей вік є сенситивним щодо формування моральних переконань, цін-

нісних пріоритетів, що визначають головний напрямок розвитку особистості, її стосунки з оточуючими та моральну поведінку. Найбільш поширені заклики рекламних лозунгів нашого часу: “Розслабся!”, “Задовольняй себе!”, “Час витратити гроші!”, “Якщо ти розумний, то чому такий бідний?!”, “Що природне – то не погане!”, “Перемагає сильніший!” і т. п. Врешті-решт така розвинена рекламна індустрія формує у молодого покоління індивідуальність в сприйнятті морально-духовних цінностей, нечутливість до етичних та загальнолюдських норм, прагматично-гедоністичну ціннісну спрямованість. Це, безумовно, впливає на міжособистісні стосунки серед молоді і на сферу спілкування в цілому, яка є провідною діяльністю підліткового і юнацького віку. Низький ступінь сформованості моральних ставлень до оточуючих сприяє виникненню внутрішньо-особистісного конфлікту, який викликає невротичність, дисгармонію особистості, що позначається на її дезадаптованості в соціумі. Ціннісні орієнтації являються одним із найбільш комплексних, багаторівневих утворень в структурі особистості, які виконують роль регуляторів поведінки. Знання ступеню сформованості ціннісних орієнтацій особистості, їх ієрархія – ключ для можливості здійснення виховання особистості. Ціннісні орієнтації впливають на визначення місця особистості в суспільстві, а також на вибір нею референтної групи. Цей факт повинен враховуватись. То ж духовні цінності виявляються спільними для дуже широких кіл людей безвідносно до їх професії чи особистих уподобань. В певних ситуаціях вони охоплюють усе суспільство, етнос або націю, визначають їх глобальну поведінку. До таких вищих цінностей завжди належали релігійні переконання, почуття любові до батьківщини, відданість інтересам нації, рідній мові, а також естетичні цінності. Звичайно у різних людей ступінь відданості цим духовним цінностям різна. Для деяких людей вищі духовні цінності розглядаються як атрибути життя без яких воно втрачає сенс. Перехід від безтурботного дитинства до юності і молодості навіть у стабільних заможних країнах не відбувається легко і безболісно. Становлення особистості, здобуття освіти, професійного та життєвого досвіду, боротьба за своє місце у суспільстві – все це дається дуже непросто. В Україні – з її невизначеним майбутнім, перманентними політичними конфліктами та економічними негараздами, – бути молодим у двічі тяжче. Сучасній молодій людині досить складно здійснити вибір професії з урахуванням покликання, нахилів, здібностей через те, що варіантів вибору кар’єри у сучасному суспільстві досить багато, а молоді люди ще не достатньо орієнтуються в особливостях різних професій [2].

Загальний план опису професії (професіограма) включає наступні розділи:

- I. *Загальні відомості про професію*, спеціальність (найменування професії, потреба в даних спеціалістах, форми професійної підготовки, робочі місця, які можна займати після оволодіння професією).
- II. *Зміст та умови роботи* (використовувані матеріали, робочий інструмент, процес роботи та його результати, рівень механізації та автоматизації, необхідні для роботи знання, вміння, навички, характер та умови праці).
- III. *Людина в процесі роботи* (привабливі сторони роботи та її труднощі, ступінь відповідальності та елементи творчості, психофізіологічні якості та медичні протипоказання, позитивні й негативні наслідки роботи для людини).
- IV. *Соціально-економічні особливості професії* (система оплати праці та соціальне забезпечення, культурно-побутові умови, перспективи професійного зростання, географія професії та ін.) [3].

В “епоху змін” на теренах нашої країни і дітям, і батькам доводиться постійно пристосовуватися до швидкої зміни правил та переоцінки цінностей в нових умовах соціального життя. Дестабілізація в державі змушує людей виживати, вдаватися до способу життя, який заперечує колективні дії і заохочує принцип “кожен за себе”. Це, в свою чергу, формує у свідомості молоді критерії успішності, які багато в чому заперечують моральні і духовні цінності старшого покоління. В таких умовах притаманний будь-якому суспільству конфлікт поколінь набуває не просто нового змісту, а часом несе в собі тенденції до непримиренних конфліктів та відкритого протистояння. Крім того, останнім часом у школах послабилася робота з профорієнтації учнів, занепадають навчально-виробничі комплекси, втрачаються зв'язки з виробництвами, що негативно впливає на професійне спрямування та самоусвідомлення молоді.

Професійна орієнтація – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці. Вона спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності. Профорієнтація стала проблемою тільки навчальних закладів, які хочуть заповнити абітурієнтами свої державні місця, а тим паче контрактні. Проте не тільки у старшокласників вини-

кають труднощі у визначенні своїх задатків та здібностей для реалізації професійної кар'єри, дорослі і практично вже сформовані спеціалісти досить часто не можуть адекватно підійти до цього питання. Тому виникла проблема створення ефективної методики професійної орієнтації незайнятого населення та перевірки кваліфікації працюючих. Отже постає питання ефективного, інтерактивного, кваліфікованого професійного консультування широкого кола населення [4].

Відомо, “що в кого болить, той про те і говорить”. За даними опитування молоді, проведеного громадськими організаціями “Альянс нового покоління”, “Громадський комітет національної безпеки України” та “Фонд ефективної взаємодії”, оприлюдненого у 2007 році, сьогодні для української молоді найгострішою є проблема заробітку грошей (“дуже часто” і “часто” цю тему обговорюють 71 % респондентів) та проблеми, що пов'язані з одягом, зовнішністю та модою (відповідно 67 %). Всього було опитано 3137 юнаків та дівчат віком від 14 до 30 років. З них 60 % – студенти, 16 % – учні середніх шкіл, 14 % – молодь, зайнята в малому та середньому бізнесі. Опитування проводилося у Києві, Житомирі, Одесі, Миколаєві, Херсоні, Сімферополі, Харкові, Чернігові, в Запорізькій, Львівській та Одеській областях, а також у Криму. Одним із головних предметів обговорення в молодіжному середовищі є музика – 56 % опитаних віком 15-22 роки зазначили, що “часто” й “дуже часто” обговорюють питання музики, спорт (41 %) і проблеми організації відпочинку (59 %). Мріють про успіх усі, але за відсутності стартових умов для одержання хорошої освіти, роботи, не кажучи вже про стартовий капітал чи вигідний кредит для початку власного бізнесу, молоді люди нерідко сподіваються на щасливий випадок чи використання своїх природних даних, за прикладом відомих спортсменів та артистів. На запитання “Чи хочете Ви бути успішним?” 89 % респондентів відповіли позитивно, 4 % – негативно, а 7 % не визначились. 58 % опитаних зауважили, що хотіли б досягти успіху саме в Україні, 21 % – не в Україні, 21 % не визначились. При цьому 63 % респондентів вважали можливим зробити успішну кар'єру в Україні, 19 % переконані, що тут це неможливо, 18 % не змогли відповісти.

Перше місце у рейтингу успішності в опитуваннях молоді, серед чоловіків посіли брати Клички – 10,9 %. Серед жінок найбільш успішними виявилися Юлія Тимошенко 21 % і Яна Клочкова 10 %.

Що ж до вибору царини професійної діяльності, 32 % опитаних прагнуть досягти успіху в бізнесі, 14 % – на державній службі та в науковій роботі, 13 % – у громадсько-політичній діяльності, 11% – у культурі, мистецтві чи шоу-бізнесі, 8 % – у спорті чи в іншій сфері діяльності. В процесі дослідження 42 % опитаних зазначили, що на

шляху досягнення успіху покладаються на власні сили, знання та досвід, 17 % – на родину та друзів, 16 % – на фінансові можливості, 13 % – на щасливий випадок, 7 % – на власний бізнес, 5 % – на своє керівництво. Відносно перешкод на шляху до здійснення своїх прагнень, 24% респондентів зазначили, що їм заважає бути успішними корумпованість влади, 21 % – українське законодавство, 19 % – суб'єктивні життєві обставини, 16 % – об'єктивні життєві обставини, 10 % – зневіра у майбутньому, 9 % – соціальне або професійне оточення [3].

Про військову кар'єру серед опитаних молодих людей сьогодні мріють одиниці. Про це свідчать результати опитування Інформаційно-аналітичним центром “Нове Покоління” молоді щодо ставлення до армії та проходження строкової служби. Відповіді молодих людей віком від 18 до 28 років показали, що 78,6 відсотка респондентів ухилилися б від служби в армії, якби мали таку можливість. Негативну відповідь на це питання дало 13,5 %, у процесі роздумів перебуває 7,9 % молоді. 38,1 % опитаних назвали службу в армії обов'язком кожного громадянина, 31 % – даремним марнуванням часу, 26,7 % вважає її школою життя, 4 % – пережитком минулого і лише 0,2 % – майбутньою професією [5].

Свого часу Бісмарк зауважив, що війни виграють не кадрові військові, а цивільні. Досвід найбільших воєн сучасності свідчить, що сил регулярних військових формувань вистачає переважно тільки на стримування первинного натиску ворога та розгортання головних резервів. Основний тягар бойових дій візьмуть на себе громадяни, яких призватимуть у ході від мобілізування. При цьому успіх битви залежить від рівня військової підготовки, який вони отримували ще в мирний час. Досвід Великої Вітчизняної війни підтвердив: гинули, в першу чергу, люди, які не володіли основами військової справи [6].

Розуміючи це, в усіх найбільш розвинених країнах світу – США, Російській Федерації, Великобританії, Німеччині та інших – величезне значення надають Захисту Вітчизни. Нам, українцям, слід пам'ятати, що у Законі України “Про військовий обов'язок і військову службу” визначено поняття підготовки юнаків до військової служби. Отже, школа вже не готує юнаків тільки для проходження строкової служби – вона готує молодь до майбутньої військової діяльності, пов'язаної із захистом Вітчизни – їхнім конституційним обов'язком. І це визначено в Конституції України. Незалежно від того, буде юнак проходити строкову службу чи ні, до захисту Вітчизни він має бути підготовлений у школі, яка виступає одним і єдиним центром, де юнак повинен раз і на все життя засвоїти програму бойової підготовки, пов'язаної із захистом Вітчизни.

У будівництві Української держави Збройним Силам належить особлива роль. Армія не тільки вагома ознака державності, її гарантія, але й школа військово-патріотичного виховання як допризовників, так і військовослужбовців. Тому й завдання перед педагогами та вихователями, щоб допризовники, усвідомлюючи своє високе призначення захисників нашої землі, з честю виконували Конституцію України, військову присягу, виховувались в дусі зміцнення патріотичних почуттів, із великою відповідальністю навчались військовій справі, освоювали сучасну техніку.

Тому проблема молоді має як загальнодержавний, так і суто військовий аспект, бо її світогляд, мораль, ставлення до захисту своєї держави матеріалізується у практичній діяльності армії й у безпеці України в цілому. То ж на сьогоднішній день молодіжна політика держави набуває особливої актуальності, а допризовна підготовка постає одним із найголовніших чинників формування готовності до захисту Батьківщини.

“Питання виховання патріотизму, формування державної ідеології й національного світогляду у молоді України тісно пов’язані із сучасними державотворчими процесами. До них входять такі ідейно-політичні чинники, як ставлення до ідеї державності, до рідної землі” [7].

Ми стверджуємо, що роль допризовної підготовки в даний час підвищується у зв’язку з переходом на створення професійної армії. Тож бачимо, що основна робота з військової професійної орієнтації проводиться під час здобуття молоддю середньої освіти. Є необхідність підкреслити, що згідно з “тимчасовою інструкцією щодо організації відбору на військову службу” за контрактом приймаються громадяни України, які прослужили на строковій службі не менше одного року і мають відповідну професійну підготовку за фахом.

Отже, дехто з державних службовців глибоко помиляються, коли думають, що з введенням професійної армії допризовна підготовка як така не потрібна, але навпаки, її роль значно підвищується.

Кожному юнакові необхідно доводити, що військова служба – це не тільки обов’язок громадянина України, а важливий процес подальшого розвитку та фізичного змужніння особистості, формування чітких чоловічих рис характеру, загартування тіла й духу, зміцнення патріотичних почуттів, щоб у будь-який час стати на захист Батьківщини. І до війська має прийти молода людина, готова захищати Батьківщину не лише тому, що так велить відповідний закон, а й за своїми переконаннями, сформованими задовго до того, як одягне військову форму”.

За нашим переконанням, вся сучасна військово-професійна орієнтація молоді повинна бути спрямована в першу чергу на досягнення високих можливостей формування якостей майбутнього захисника Батьківщини. “Український лицар живе для Батьківщини: він завжди готовий віддати за неї своє життя. Найдорожче для нього – лицарська честь і слава”.

Окремо треба сказати, що глибоке вивчення основ Конституції, прав і обов’язків захисника України, повага та дотримання народних символів і національної символіки, державного Герба, Прапора і Гімну має велике значення для мобілізації учнівської молоді на вивчення військової справи й підготовки до служби в Збройних Силах України. Немаловажне значення має виховання правової культури, поваги до законів, формування національного менталітету.

Треба визнати, що для того, аби викликати зацікавленість до військової служби і офіцерської професії, слід організувати зустрічі молоді у навчальних закладах із ветеранами Великої Вітчизняної війни, учасниками визвольних змагань, курсантами військових училищ, військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань. Знайомство з людьми, які присвятили своє життя народові, боротьбі за свободу й незалежність Вітчизни, допомагало б молоді глибше усвідомити самі поняття “Батьківщина”, “захист Батьківщини” зрозуміти, що захист Вітчизни – священний обов’язок кожного громадянина.

Військово-патріотична робота з молоддю в першу чергу покликана формувати бойовий, морально-психологічний дух. Звідси – важлива проблема критеріїв патріотичної вихованості. Не можна забувати, що особливо сильно і яскраво патріотичні почуття й переконання виражаються в силі духу, у волі людській тоді, коли Батьківщина в небезпеці в годину найтяжчих випробувань.

Практичний досвід і наукове дослідження дає підстави говорити, що допризовна підготовка в учбових закладах є центром, навколо якої розвивається військово-патріотична робота. Вона в даний час займає вагомe місце у навчально-виховному процесі, належить до ефективних засобів підвищення військових знань, дисципліни допризовної молоді, фізичного розвитку, витривалості, відповідає завданням підготовки юнаків до служби в Збройних силах України. Можна також констатувати, що світова наукова література з питань педагогіки й психології засвідчує, що сучасне військо вимагає високого морального стану в більшій мірі, ніж у колишніх арміях, оскільки науково-технічний прогрес створює все нові й нові види зброї і військової техніки. Н. Коупленд у своїй книзі “Психологія й солдат” пише “Якщо нація не

готова вмерти за свою свободу, вона втратить її". Сьогодні ми повинні визнати, що турбота про престиж армійської служби справа загальнодержавна. Побудова незалежної держави без патріотичного виховання її громадян рівнозначна зведенню будови без фундаменту [8].

У наш час, у період розбудови та становлення Української Держави, стара система допризовної підготовки була втрачена, а нова ще тільки створюється. Відновлюється, але дуже повільно. Значно похитнулася і втратила свій комплексний характер і система патріотичного виховання молоді, яка має на меті формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей, виховання громадянської свідомості, поваги до Конституції і законів України, а також соціальної активності та відповідальності за доручені справи, формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, відповідного рівня фізичної підготовки і витривалості, підвищення престижу військової служби, військово-професійну орієнтацію молоді. На сьогоднішній день руйнуються всі ті позитивні надбання, що ми мали за радянських часів. Замість цього не створюється нічого нового, більш прогресивного. З молоддю недостатньо проводять військово-шефську роботу, лекції, бесіди, екскурсії до музеїв, військових частин, походів по місцях бойової слави. Молодь майже не залучають до упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, вшанування ветеранів війни, учасників бойових дій. Тож чи варто дивуватися, що в місті кількість юнаків, які ухиляються від служби в армії, з кожним роком збільшується. Сьогодні допризовна підготовка юнаків, їх патріотичне виховання повинні стати гарантом їхньої фізичної, моральної загартованості, мають посісти гідне місце серед основних дисциплін у навчальних закладах. Майбутнє України формується сьогодні у роботі з учнівською молоддю, яка в майбутньому буде виконувати свій конституційний обов'язок строкової та контрактної служби.

Робимо висновок, що забезпечення безперервного поступу процесів розбудови незалежної Української держави, як безпеки суспільства є невіддільне від навчального розв'язання цілого комплексу проблем національного виховання, в тому числі корінного поліпшення навчання та військово-патріотичного виховання, одним з напрямків роботи якого є мобілізація учнівської молоді на вивчення військової справи й підготовки її як до строкової, так і до контрактної служби в Збройних Силах України.

Література

1. Корогод Л.П. М. Грушевський про місце і роль молоді в національному розвитку України. – Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології та методики. Матеріали міжнародної конференції, Київ, 11-13 жовтня 1995 р. – К.: А.Л.Д, 1996. – 232 с.
2. Марченко М. Як жити у демократичній державі?: [Урок громадянознавства] / М. Марченко // Історія України. – 2001. – Жовт. (№ 39). – С. 9-10.
3. Система профінформаційної роботи со старшекласниками. / Под. ред. Б.А. Федоришина. – К., 1988. – Стр. 49.
4. Система профінформаційної роботи со старшекласниками / Под. ред. Б.А. Федоришина – К., 1988 – Стр. 49.
5. “Соціальна робота: технологічний аспект”, творчий колектив. – Київ, 2004 рік.
6. Коупленд Н. Психология и солдат. – М.: Воениздат, 1990. – С. 14.
7. Зятів С. Без патріотів немає держави // Народна Армія. – 1996. – 10 липня. – С. 3.
8. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – Т. 1. – С. 162.